

Vergi Politikalarının Gelir Eşitsizliğiyle Mücadelesi

Geleneksel maliye teorisinde vergiler, devletin “*kamu harcamalarını finanse etmek*” amacıyla egemenlik gücüne dayanarak aldığı parasal değerler olarak tanımlanır. Ancak kapitalizmin ve piyasa ekonomisinin yarattığı tahribatı gidermek için geliştirilen “*sosyal devlet ilkesi*”, vergiye bu tanımın ötesinde çok daha önemli bir misyon yükler: **Gelir dağılımında adaleti sağlamak.**

Kapitalizmin tarihsel sürecinde, sistemin doğası gereği, sermaye belirli ellerde birikme eğilimi gösterir. Bu durum, gelir eşitsizliğinin temel sebebidir. İşte tam bu noktada devlet, sosyal devlet olacaksa, “*görünmez el*”in yarattığı eşitsizliği onarmak için “*görünür elini*”, yani vergilendirme mekanizmasını devreye sokmak zorundadır.

Verginin İki Amacı

“*Sosyal devlette*” vergi sisteminin temelini iki amaç oluşturur:

a) Mali Amaç: Devletin savunma, adalet, sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetlerini sürdürebilmesi için gereken nakit akışını sağlamak.

b) Sosyal Amaç: Kapitalizmin ve serbest piyasa ekonomisinin yarattığı gelir eşitsizliklerini törpülemek ve geliri, toplumsal barışı maksimize edecek şekilde yeniden dağıtmak.

Bir devletin “*sosyal devlet*” olarak gelişmişlik düzeyi, sadece topladığı vergi miktarıyla değil, bu vergiyi kimden, nasıl topladığı ve nereye harcadığıyla ölçülür.

Yeniden Dağıtım Aracı Olarak Vergi

“*Sosyal Devlet*” tarafından gelir eşitsizliğini gidermek için kullanılan vergi politikaları, verginin yeniden dağıtım aracı

olarak ödeme gücü yüksek olanlardan alıp, bu kaynağı toplumun geneline yaymayı hedefler. Bu yapı ise dört temel araçla işlerlik kazanır:

a) Artan Oranlı Vergi Tarifesi

Gelir dağılımını eşitsizliğini gidermenin ve gelir adaletinin en güçlü aracı, mali güce alınan artan oranlı vergi sistemidir. Bu yapıda, kişinin geliri arttıkça ödediği verginin oranı da artar. Zira, çok kazananın, toplumsal maliyetlere katlanma gücü daha yüksektir. Düşük gelirli bir vatandaştan alınacak düşük oranlı bir vergi bile, onun yaşam koşullarını önemli ölçüde düşürebilirken, yüksek gelirli bir birey için vergi marjinal bir kayıptır.

b) Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir eşitsizliğinin en büyük kaynağı genellikle çalışarak elde edilen ücretler değil, birikmiş sermaye ve mülkiyet unsurlarıdır. Servet unsurları üzerinden veya servet transferi üzerinden alınan vergiler, servetin nesiller boyu aşırı derecede birikmesini engelleyerek fırsat eşitliğine katkı sağlar.

c) Negatif Vergi ve Transfer Harcamaları

Verginin toplanması, sürecin sadece ilk yarısıdır. İkinci yarı, bu gelirin "*Transfer Harcamaları*" yoluyla veya diğer şekillerde düşük gelir gruplarına aktarılmasıdır. Devlet topladığı vergileri; sosyal yardımlar, işsizlik maaşları, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri olarak geri döndürdüğünde, düşük gelirli vatandaşın harcanabilir geliri dolaylı olarak artmış olacaktır. Buna literatürde "*sosyal ücret*" denmektedir.

d) Vergi Harcamaları (İstisna ve Muafiyetler)

Düşük gelir gruplarına yönelik sosyal amaçlı istisna ve muafiyetler (örneğin asgari geçim indirimi, yemek parası ve

yol parasının vergiden istisna edilmesi vb) gelir eşitsizliğini azaltıcı etki yaratır.

Kritik Sorun: Dolaylı ve Dolaysız Vergi Dengesi

Gelir dağılımını düzeltmek isteyen bir vergi sisteminin karşılaştığı en büyük tuzak, KDV, ÖTV gibi dolaylı vergilerin ağırlığıdır.

Dolaylı vergilerin yoğun olduğu bir yapıda, markete giden bir asgari ücretli de bir milyoner de ekmek alırken aynı oranda KDV öder. Aynı şekilde, arabasına benzin alan bir emekli de bir holding patronu da aynı vergiyi öder, üstelik holding patronu ödediği bu tutarı gider ve indirim unsuru olarak kullanır.

Özetle, bir ülkede gelir dağılımı bozuksa ve vergi gelirlerinin çoğu harcama üzerinden alınan dolaylı vergilere dayanıyorsa, o vergi sistemi adaletsizdir ve gelir dağılımını daha da bozup "*tersine artan oranlılık*" yaratmaktadır. Bu yapıdaki sistemlerin, tüketimden alınan vergileri azaltıp, kazanç ve servet üzerinden alınan (dolaysız) vergileri artırması gerekir.

Ülkemizde Durum

2024 yılı verilerine göre Türkiye’de vergi gelirlerinin %61’i harcama ve tüketim vergilerinden, %31’ise ise gelir/kazanç vergilerinden oluşmaktadır. Mali gücün tanımını içerisindeki servet/mülkiyet unsurlarından alınan vergilerin payı ise %1,9 oranıyla yok denecek seviyededir. Vergi gelirlerinin %31’ini oluşturan gelir/kazanç vergilerinin %58’i gelir vergisinden, bu verginin neredeyse tamamı da ücretlerden kesinti yoluyla alınan vergilerden oluşmaktadır.

İstatistiklere göre, gelir dağılımı eşitsizliğinde Türkiye Avrupa’da ilk sırada; Dünyadaki 130 ülke içinde ise 28’inci sırada yer almaktadır.

Bu verilere göre, Türk Vergi Sistemi gelir eşitsizliğini büyüten bir mekanizma haline gelmiştir. Vergi yükünün büyük kısmının dolaylı vergilerden (tüketim ve harcama vergilerinden) oluşması bir yana, bu sistem kendi içinde bile eşitsiz çalışmaktadır. 0 kadar ki; altın, zümrüt, elmas gibi lüks tüketim harcamalarından KDV almayan sistem, halkın karnını doyurduğu ekmekten peynire kadar temel tüketim mallarından KDV almaktadır.

Diğer yandan, çoğu sermaye gelirini düşük ve düz oranlı vergilendiren, hatta vergilendirmeyen sistem, emek gelirlerini artan oranlı bir tarifeyle ağır bir şekilde vergilendirmektedir.

Benzer şekilde, sermaye gelirlerine yoğun bir şekilde istisna ve muafiyet sağlayan sistem; iş emek gelirlerine gelince duyarsız kalmaktadır. Bu konunun en net örneği, Hazine'ye maliyetinin 850 milyar TL'nin üzerinde olduğu hesaplanan "*kur korumalı mevduat*" uygulamasıdır.

Servet vergileri ise neredeyse sembolik düzeydedir; gelir ve kazançları adil bir şekilde vergilendirmeyen sistem, gelir ve kazançların birikmiş biçimi olan servet unsurlarını ve servet transferlerini etkin bir şekilde vergilendirmemektedir.

Ayrıca, kayıt dışı ekonomi hâlâ önemli boyutlardadır. Bu sistemi engellemek için, vergisel düzenlemeler başta olmak üzere, herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Özetlenen bu hususlar, vergi sistemimizin gelir eşitsizliğini gidermek ya da düzeltmek yerine, bu eşitsizliği derinleştiren bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Bize göre, Türkiye'de gelir eşitsizliğiyle mücadele için şu adımlar atılmalıdır:

– Toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin oranı azaltılmalı, dolaysız vergilerin oranı artırılmalıdır.

- Dolaysız vergilerde mali güç esas alınarak, kurumlar vergisi dahil, sermaye gelirleri için artan oranlı vergi tarifesi etkinleştirilmelidir.
- Emek gelirleri vergilendirilirken artan oranlı değil, düz oranlı tarife esas alınmalı; açlık ya da yoksulluk sınırına göre vergi istisnası sağlanmalıdır.
- Servet ve servet transferi vergileri yeniden düzenlenerek etkin kullanılmalıdır.
- Kayıt dışı ekonomiyi önleyecek yasal düzenlemeler getirilmeli ve vergi tabanı genişletilmelidir.
- Vergi gelirlerinden karşılanan transfer harcamaları ve vergi harcamaları, mali gücü yüksek sermaye sahiplerine değil, emek geliri elde edenlere ve geçim sıkıntısı yaşayan yoksul halka yönlendirilmelidir.

[Bu yazı 28 Aralık 2025 tarihli BirGün Gazetesi'nde yayınlanmıştır.](#)